

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 371.13:811.111

Наталія Гречаник

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

ORCID ID 0000-0003-3300-3198

DOI 10.24139/2312-5993/2020.02/234-245

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

У даній статті розглядаються основні культурологічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі Великої Британії, Німеччини, Франції. Метою дослідження є аналіз західноєвропейського досвіду теоретичного й практичного характеру щодо змісту культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи. У процесі виконання означеного завдання використовувалися методи теоретичного дослідження, а саме: аналіз, синтез, узагальнення, індукція, дедукція, аналогія. У статті сформульований висновок: культурологічна компетентність майбутнього вчителя початкової школи є характеристикою особистості, готової до роботи у глобалізованому середовищі, у якому різноманіття культур стає серйозною проблемою і перешкодою для тих, хто не готовий до співпраці з урахуванням культурних і етнічних особливостей.

Ключові слова: західноєвропейські країни, європейський вимір освіти, культура, культурологічна компетентність, учитель початкової школи, професійна підготовка.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються у вітчизняній системі вищої освіти, обумовлюють пошук нових підходів до вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи й пов'язані з різними аспектами реалізації концепції Нової української школи. Активна фаза вищезазначеної модернізації початкової ланки загальної середньої освіти порушує актуальність питання щодо збагачення й посилення існуючого досвіду новими ідеями, методиками, засобами, прийомами, технологіями тощо. Поряд із цим, інтеграційні процеси української освіти в європейський освітній простір обумовлюють потребу в аналізі, узагальненні й систематизації теоретичного та практичного досвіду країн Західної Європи з метою їх ефективного використання у вітчизняній системі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Аналіз актуальних досліджень. Піддавали аналізу різні аспекти підготовки майбутніх учителів початкової школи у країнах Західної Європи А. Авшенюк, Ю. Кіщенко, Л. Пуховська, С. Синенко та ін. Питання реформування британської початкової освіти є предметом наукового аналізу Н. Лавриченко, О. Локшиної, О. Мілютіної, О. Першукової, А. Сбруєвої та інші. Дослідженню й аналізу англійських і валійських шкільних навчальних програм Національного курикулуму присвятили свої

роботи такі британські науковці, як Д. Гілард, Б. Мун, Ф. Рігбі, К. Чіті та інші. Теоретичні аспекти формування культурологічної компетенції та її місце в педагогічній освіті західноєвропейських країн вивчали Л. Молл, Е. Арнот-Хопфер (Moll, L., Arnot-Hopffer, E.), М. Салмона, М. Партло, Д. Качинський, С. Леонард (M. Salmona, M. Partlo, D. Kaczynski, S. Leonard), проблему формування соціокультурної компетенції висвітлювали В. Сіберг і Т. Мінік (V. Seeberg, T. Minick), Р. Л. Ф. Гомез (R. L. F. Gómez) та інші. Рівень сформованості зазначеної компетенції досліджували К. Голланд (C. Holland), С. Тапа (S. Thapa), А. Тіман (A. Teemant) та інші.

Аналіз наукових джерел з проблеми формування культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі країн Західної Європи дозволяє констатувати, що даний аспект усе ще потребує більш поглибленого вивчення.

Мета статті – здійснити аналіз західноєвропейського досвіду теоретичного й практичного характеру щодо змісту культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст. в західноєвропейських країнах відбулися докорінні зміни в системі освіти загалом і в професійній підготовці вчителів зокрема. Одна з основних теоретичних ідей, що лежить в основі цих трансформацій, – це ідея «Європейського виміру в освіті», яка вперше була офіційно задекларована як напрям політики Європейської Економічної Співдружності в документі «Програма дій в освіті» (1976 р.). Суттєвим внеском у реалізацію зазначеної ідеї стали такі документи: «Лісабонська стратегія розвитку Європи до 2010 року», «Педагогічна освіта і підготовка 2010», «Спільні Європейські принципи щодо компетентностей і кваліфікацій педагогів», «Зміцнення ролі вчителів у стрімкозмінному світі» (ЮНЕСКО, 1996), «Освіта й підготовка 2010 – Успіх Лісабонської стратегії залежить від термінових реформ» (2004), «Спільні європейські принципи щодо компетентностей і кваліфікацій педагогів» (2005).

Л. Пуховська зазначає, що загальноєвропейський простір в освіті – це загальне духовне поле, характерними ознаками якого є сукупність спільних ціннісних орієнтацій, інваріантної частини змісту освіти та сучасних педагогічних технологій, що характеризують процес передачі поколінням молодих європейців досвіду попередніх поколінь (традиційне навчання) і процес відкриття нового досвіду, стимулювання змін у наявній культурі (інноваційне навчання) (Пуховська, 1998, с. 11).

Узагальнюючи положення міжнародних документів і наукових досліджень, можемо сформулювати основні складові європейського виміру в педагогічній освіті, які, насамперед, передбачають посилення культурологічної складової у змісті професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема: «знання про Європу, в Європі та для Європи», освіта

молодого покоління на засадах демократії, соціальної справедливості, поваги прав людини та посилення почуття європейської ідентичності; опанування молоддю знань, необхідних для мобільності; сприяння розвитку демократичного громадянства, що ґрунтується на спільних знаннях і взаємоповазі, а також боротьбі з расизмом, ксенофобією та антисемітизмом, ознайомлення зі спільною спадщиною і різноманіттям європейських культур; розвиток у молоді ціннісного ставлення до європейської цивілізації, підготовка її до участі в економічному і соціальному житті співдружності; підвищення рівня знань молодого покоління про співдружність європейських країн, а також їх історію, культуру й економіку (Авшенюк та ін., 2014; Волошина, 2007; Пуховська, 1998).

У руслі зазначених тенденцій у «Концепції європейської загальної обов'язкової освіти» (2002) було задекларовано ідеї компетентнісного підходу, а зокрема обґрунтовано й рекомендовано до впровадження в нових соціокультурних реаліях підходи до професійного розвитку вчителя (висока кваліфікація, неперервне навчання, мобільність, партнерство) і описано ключові компетентності, з-поміж яких указано культурологічну компетентність або компетентність із загальної культури й етики.

Варто наголосити, що в європейській педагогічній думці, на відміну від американської, поняття «компетентність» розглядається через характеристики діяльності. У центрі уваги дослідників перебуває питання щодо основних елементів діяльності, які мають бути виконані, щоб отриманий результат відповідав заданим вимогам.

Аналіз наукової літератури дав змогу сформулювати три основні позиції європейських учених щодо сутнісних характеристик компетентностей учителя, а саме:

а) це сукупність знань, уявлень та вмінь, яка може бути продемонстрована вчителем на певному рівні досягнень упродовж його професійного зростання (Дж. Гонзалес, Р. Вагінаар (J. Gonzalez, R. Wagenaar);

б) здатність відповідати певному комплексу вимог на основі використання психосоціальних і мобілізаційних ресурсів у відповідних ситуаціях, а саме: комплексне використання системи загальних знань; когнітивні й практичні вміння; особистісні позиції – мотивація, ціннісні орієнтації, емоції тощо (С. Рушен, Л. Салганік (S. Rychen, L. Salganick);

в) поєднання знань, умінь, ставлень, цінностей і особистісних характеристик, яке розвивається поетапно й уможливорює поведінку вчителя, що відповідає професійній ситуації (Б. Костер, Дж. Денгерінг (B. Koster, J. Dengerink).

Х. Хагер і Д. Макінтур (H. Hagger, D. McIntyre) наголошують, що важливо розрізняти «навчальні компетентності» і «вчительські компетентності»: перші зосереджені на педагогічній дії вчителя в шкільному класі, тому вони безпосередньо пов'язані з майстерністю вчителя; другі розглядаються в

контексті ширшого розуміння й сприйняття професіоналізму вчителя, відбиваючи багатогранність ролі вчителя на різних рівнях – особистості, школи, місцевої громади, професійної сфери, які є вирішальними у визначенні компетентностей вчителя, оскільки пов'язані з його готовністю до професійного розвитку, інновацій, співробітництва тощо.

Саме до вчительських компетентностей, на нашу думку, належить культурологічна компетентність. З цього приводу німецький науковець Г. Ауернхаймер зазначав, що міжкультурна компетентність формується на основі професійної діяльній компетенції і є сукупністю аналітичних і стратегічних здібностей особистості, які розширюють її інтерпретаційні можливості під час міжособистісної взаємодії з представниками інших культур. Науковець наголошує, що формування міжкультурної компетентності починається із самоаналізу й критичної саморефлексії (Auernheimer, 2002. с. 44).

М. Салмона, М. Партло, Д. Качинські, Д. Леонард (M. Salmona, M. Partlo, D. Kaczynski, S. Leonard) особливого значення надають формуванню зазначеної компетентності в майбутніх учителів, оскільки це стане запорукою успішного розвитку культурологічної компетентності в молодого покоління, а зокрема здатності учнів адаптуватися до конкретного соціокультурного середовища, у якому вони перебувають. Змістові й процесуальні аспекти формування зазначеної компетентності у майбутніх учителів досліджували також Д. Дірдорф (D. Deardorff), С. Фоулер, Д. Лендіс, Дж. Беннет (S. Fowler, D. Landis, J. Bennett), Дж. Лехтонен (J. Lehtonen), Б. Спітзберг, Г. Ченггон (B. Spitzberg, G. Changnon) та ін.

Зіставний аналіз цілей початкової освіти в західноєвропейських країнах дав підстави для висновку, що, починаючи з кінця 80-х років ХХ ст., серед різних методологічних підходів до розроблення змісту освітніх програм для початкової школи пріоритетні позиції зайняла концепція ліберального прагматизму, відповідно до якої навчальна програма початкової школи розглядається як сукупність знань, умінь і навичок, відібраних переважно вчителем, який визнає унікальність особистості дитини і регулює процес передачі їй культурної спадщини.

У цілому науковці наголошують, що в країнах Європейського Союзу професії вчителя відводиться важлива роль, а сам педагог сприймається як інноватор, менеджер-організатор освітньо-виховного процесу: дослідник власної професійної діяльності, технологічно компетентний комунікатор, активний учасник навчального співробітництва, взаємодопомоги й підтримки (Авшенюк, Десятов, Дяченко, Постригач, 2014, с. 34).

У Педагогічній конституції Європи (Pedagogical Constitution of Europe) визначено структурні складові змісту культурологічної компетентності, зокрема: соціокультурна мобільність, лідерство, емпатія, толерантність і обізнаність ((само)-поінформованість).

Варто зазначити, що країни Західної Європи по-різному адаптують положення й вимоги європейського законодавства у сфері реформування системи освіти загалом і підготовки майбутніх учителів початкової школи зокрема на компетентнісних засадах, а відповідно, наявні відмінності у формуванні культурологічної компетентності вчителів початкової школи. Розглянемо досвід провідних країн у зазначеній сфері.

Велика Британія реалізувала власний національний підхід до модернізації професійної підготовки вчителів початкової школи з урахуванням загальноєвропейських інтеграційних тенденцій і процесів. У 1986 року було затверджено «Концепцію компетентнісно орієнтованої освіти», яка взята за основу національної системи розвитку кваліфікаційних стандартів, насамперед у педагогічній галузі, і отримала офіційну урядову підтримку. О. Волошина зазначає, що іншим важливим чинником модернізації організаційних і змістових засад професійної підготовки вчителів початкової школи, а зокрема й розвитку її культурологічного компонента, стала еволюція національної системи початкової освіти (Волошина, 2007, с. 9).

Апологети культурологічної спрямованості підготовки вчителя початкової школи, прихильники полікультурної освіти у Великій Британії вважають, що провідне місце в підготовці вчителя має належати дисциплінам, пов'язаним із культурою й загальною освітою. Розвиток культурологічної компетентності, зокрема поведінки і свідомості вчителя, вони розглядають як важливу освітню мету, яка має самостійне значення.

Аналіз історико-педагогічних джерел дав підстави для висновку, що, порівняно з іншими європейськими країнами, система професійної підготовки вчителів початкової школи у Великій Британії сформувалася досить пізно: лише в 1798 р. в Лондоні було відкрито перший коледж із підготовки вчителів початкової школи. На сучасному етапі зміст професійного стандарту у Великій Британії розробляється відповідно до компетентнісного підходу. Усі засадничі документи, у яких представлено психолого-педагогічні та соціальні вимоги до вчителя початкової школи, – Стандарти кваліфікованого вчителя Англії й Уельсу, Стандарти базової педагогічної освіти Шотландії, Кодекс професійних цінностей Північної Ірландії – містять важливі культурологічні орієнтири і професійні цінності, пов'язані з соціокультурною підготовкою і діяльністю вчителя: повага до соціальних, культурних, мовних і релігійних особливостей кожного учня; толерантне й ефективне спілкування з їхніми батьками; власний приклад для учнів в утвердженні позитивних цінностей (довіри, поваги, чесності, відповідальності, толерантності, терпимості). Отже, можемо дійти висновку, що в стандарті вчителя початкової школи Великої Британії сформульовано аксіологічні настанови на виконання духовної місії вчителя початкової школи в суспільстві, визначено основні вектори формування його культурологічної компетентності.

Виявлено, що структура навчальних програм підготовки вчителів початкової школи містить такі компоненти: курс основного предмета, який є тотожним спеціальній підготовці в українських закладах вищої освіти; загальноосвітній курс, у межах якого опановуються основні предмети Національного навчального плану шкільної освіти, що в основному відповідає гуманітарній спрямованості загального циклу навчальних планів вітчизняних університетів; педагогічний курс, який можна порівняти із професійно-практичним циклом дисциплін у підготовці майбутнього вчителя в Україні (Мукан, 2011, с. 112).

У результаті аналізу державних документів і наукових праць з'ясовано, що вчитель початкової школи має опанувати навчальні програми з фундаментальних дисциплін, які створюють ядро Національного курикулуму шкільної освіти (англійська мова, математика, природознавство), а також бути готовим до впровадження в навчально-виховний процес Національної стратегії мовної і числової грамотності. Окрім того, за необхідності, звертаючись за допомогою до колег, учитель може викладати такі предмети: історія чи географія; фізична культура; інформаційні й комунікаційні технології; мистецтво та дизайн або дизайн і технологія; сценічні мистецтва; релігійна освіта (Волошина, 2007; Мукан, 2011; Пуховська, 1998).

У межах інтегрованого педагогічного курсу, який складається з трьох розділів (принципи виховання й освіти; педагогічна психологія і розвиток дитини; соціальні аспекти освіти) виділено такі наскрізні теми: соціальне середовище дітей (сім'я, школа, церква, клуб); функції школи в суспільстві; підготовка дітей до життя в суспільстві; здоровий спосіб життя; проблеми фізичного й психологічного розвитку дитини тощо (Авшенюк та ін., 2014, с. 88). У контексті педагогічної практики заплановано: спостереження за різноетнічним, різнорелігійним учнівським колективом; формування вмінь будувати добрі стосунки з учнями; формування навичок спілкування з батьками і вчителями на основі врахування їхніх індивідуальних особливостей; розвиток готовності працювати в команді.

Отже, усі чотири компоненти навчальних програм спрямовані на формування культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи відповідно до нових вимог в умовах інтеграції. Проте обсяги, конкретні змістові теми та види діяльності щодо культурологічної підготовки майбутніх педагогів залежать від типу, організації і термінів навчальної програми.

Багаті історичні традиції освіти й досвід професійної підготовки майбутніх учителів має Федеративна Республіка Німеччина. Систему підготовки вчителів початкової школи в Німеччині досліджували Т. Вакулєнко, Л. Гаврило, Т. Кристопчук, Н. Махія, Л. Пасічник, О. Сулима.

Однією з провідних тенденцій розвитку педагогічної освіти в цій країні на сучасному етапі є активне впровадження компетентнісної моделі підготовки вчителів, яке розпочалося з 2003 р. в межах реалізації проекту

«Налагодження освітніх структур», що став результатом співробітництва Єврокомісії і Європейської асоціації університетів.

Н. Махиня наголошує, що в основу національної педагогічної концепції покладено проблему підготовки вчителя. Уважається, що від якості й різноаспектності його професійної підготовки безпосередньо залежить його фаховість, майстерність, авторитарність чи демократичність стилю, зорієнтованість на розвиток активності, самостійності, творчого потенціалу учнів (Махиня, 2009). Варто зазначити, що в Німеччині до розроблення професійних стандартів долучаються Федеральний уряд, уряди земель, Міністерство освіти й науки, галузеві міністерства, роботодавці, учителі-практики. Тобто соціальні партнери беруть повноцінну участь у створенні професійних стандартів, а відтак, впливають на професійну підготовку майбутніх фахівців.

Аналіз державних документів, що регулюють зміст середньої і вищої освіти, і наукових праць із проблеми дослідження дав підстави для висновків, що підготовка вчителів початкової школи в педагогічних закладах вищої освіти Німеччини передбачає: вивчення одного або двох шкільних предметів і методик їх навчання; вивчення основного предмета, визначеного місцевими органами освіти (німецька чи англійська мова, історія, музика, образотворче мистецтво, релігія); засвоєння основ педагогічних знань: вступу до педагогіки, педагогіки школи, психології; вивчення предметів за вибором (філософія, соціологія, політичні науки, теологія). Варто наголосити, що кількість і зміст цих навчальних дисциплін є різними в усіх землях. Л. Пасічник зазначає, що це пов'язано з децентралізованим управлінням системою освіти, а також залежить від типу закладу вищої освіти (університети, вищі педагогічні, технічні, спортивні, музичні школи, академії мистецтва), у яких відбувається навчання, а також місця подальшого працевлаштування (початкової, основної, реальної школи або гімназії) і предмета викладання. Окрім того, кілька федеральних земель не підтримали нововведень, пов'язаних із Болонським процесом, і продовжують готувати вчителів за традиційними зразками (Пасічник, 2015, с. 177). Отже, педагогічна освіта в Німеччині на сьогодні є різноманітною, проте добре налагодженою освітньою галуззю, яка створена з урахуванням особливостей і характеру шкільної освіти.

Загалом, від сучасного вчителя Німеччини вимагають уміння планувати, здійснювати й аналізувати навчально-виховний процес, а тому програма педагогічної освіти зорієнтована на підготовку вчителя, який не тільки викладає, а й аналізує, планує та оцінює власні дії, володіє методичним інструментарієм диференційованого спостереження за учнями, здатний розв'язувати організаційні й індивідуальні проблеми.

Дослідники наголошують, що у процесі професійної підготовки майбутніх учителів у ФРН ураховують умови роботи закладів середньої освіти

в країні із багатонаціональним контингентом учнів і пов'язані з цим проблеми й докладають зусиль для забезпечення якісної підготовки педагогів для роботи в умовах полікультурної освіти. Відтак, метою формування культурологічної компетентності майбутнього учителя початкової школи є вміння керувати процесом міжкультурної взаємодії і набуття нових культурних знань у процесі комунікації (Авшенюк та ін., 2014, с. 117).

Г. Ауернхаймер (G. Auernheimer) у праці «Міжкультурна компетентність – новий елемент педагогічного професіоналізму» виокремлює такі складові культурологічної компетентності майбутнього вчителя: адекватне сприймання й інтерпретація культурних цінностей; уникання розмежування культур, уміння знаходити спільне й відмінне в різних культурах; позитивне сприймання різних культурних явищ і представників інших культур; розширення досвіду міжкультурного спілкування; розуміння теорії й практики питання міграції як феномену сучасного суспільства; розрізнення понять культурної ідентичності та міграції; отримання нових знань про іншу культуру для більш глибокого пізнання власної; узагальнення власного досвіду у міжкультурному діалозі (Auernheimer, 2011).

Німецький науковець М. Уліх (M. Ulich) схарактеризувала інтеркультурологічну компетентність як багатовимірну концепцію, що визначає різні здібності, відносини та процеси навчання. На її думку, основними складовими цієї компетентності є: «культурологічна зацікавленість» як скорочення дистанції й тенденцій до розмежування і впровадження природних контактів і культурного обміну між різними культурними й мовними групами; двомовність і багатомовність як звичайне явище та як шляхи для розвитку; «компетентність у незнайомому», що охоплює перспективне мислення й толерантність до неоднозначного; власна думка вбачається, як одна перспектива з багатьох інших; чутливість до різних форм етноцентризму та дискримінації, що стосується не лише явних проявів поганого ставлення до іноземців, а також образи, ігнорування, або явного домінування в поводженні із представниками етнічної меншості (Ulich, 2017). Відтак, можна стверджувати, що майбутні вчителі початкової школи в Німеччині під час навчання, опановуючи змістову й практичну частину професійної підготовки, у межах розвитку міжкультурної компетентності формують власну готовність до співпраці з представниками інших культур, навчаються пізнавати чужі культури і правильно сприймати психологічні, соціальні та інші відмінності.

О. Сулима констатує, що основними шляхами розвитку міжкультурної компетентності вчителів ФРН у процесі професійної підготовки є: набуття й поглиблення знань про відповідну культуру для глибшого її розуміння; розвиток позитивного ставлення та саморефлексії студентів до проявів іншої культури; розширення знань про умови соціалізації дітей мігрантів у власній країні; оволодіння на практиці

соціокультурними формами взаємодії з представниками інших культур (Сулима, 2013, с. 29).

Сучасна система французької освіти, педагогічної зокрема, формувалася протягом двох століть і вважається на сьогодні однією з найбільш передових у світі. Її здобутки осмислено в працях таких вітчизняних учених: О. Алексєєва, О. Бажановська, Л. Зязюн, Г. Крючков, Н. Лавриченко, А. Максименко, Л. Пуховська, О. Сухомлинська, Т. Харченко.

З 90-х років ХХ ст. у Франції для розроблення стандартів професійної діяльності вчителів почали застосовувати компетентнісний підхід. Професійна підготовка вчителів початкової школи у Франції здійснюється в університетських інститутах підготовки вчителів (фр. Institut universitaire de formation des maîtres), або в національному центрі дистанційної освіти (фр. Centre national d'enseignement à distance). Майбутні вчителі початкової школи отримують полівалентну освіту й вивчають французьку мову і літературу, математику, історію, географію, експериментальні науки, іноземні мови, музику, танці, методика та фізичну культуру (Авшенюк та ін., 2014, с. 143). Варто зазначити, що вчитель початкової школи має організовувати навчально-виховний процес саме з цих дисциплін.

На сучасному етапі університетські програми підготовки вчителів містять окремі модулі, що забезпечують культурологічну освіту. Загалом навчальна програма складається з обов'язкових модулів (120 год.) і модулів за вибором (12–18 год. кожен). Т. Харченко зазначає, що в межах обов'язкових модулів майбутні вчителі опановують такі теми: функції і обов'язки вчителя в класі (учитель як організатор, фасилітатор, помічник і консультант); учитель і його учні (культурне, етнічне, релігійне різноманіття учнівського колективу, формування ставлення до цих відмінностей, формування рис, необхідних для роботи в мультикультурному навчальному середовищі: емпатії, поваги, здатності розглядати культурні відмінності як перевагу); школа в економічному житті регіону (усвідомлення необхідності зв'язку педагогічної діяльності із потребами мультикультурної громади); особливості європейської системи освіти (знання особливостей освітніх систем європейських країн і країн позаєвропейського світу) (Харченко, 2013, с. 125). Тематика навчання в межах цих модулів сформульована з урахуванням вимог Ради Міністрів європейських країн з освіти й охоплює всі основні питання, що були позначені як основні для формування особистості вчителя в умовах мультикультурного середовища.

На формування культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи впливає також модуль «Сучасні мови та естетичне виховання», який дає змогу проаналізувати сучасну мовну та культурну картину світу в усьому її різноманітті й відмінностях. Окрім того, пропонуються міждисциплінарні модулі «Роль мови в набутті знань», «Роль засобів масової інформації в освіті», «Виховання і громадянськість», які

сприяють широкому розумінню поняття громадянства, поглибленню знань різних мов і особливостей світосприйняття, спричинених структурними особливостями мов і культурними відмінностями; усвідомленню того, як засоби масової інформації впливають на формування іміджу нації, їхньої ролі у формуванні стереотипів і упереджень.

Висновок та перспективи подальших наукових досліджень. Отже, теоретичним підґрунтям професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в західноєвропейських країнах є ідеї європейського виміру компетентнісної освіти. Серед ключових компетентностей, які необхідні майбутнім поколінням для забезпечення особистісного розвитку і творчого потенціалу, вказана культурологічна компетентність, на формування якої має спрямовуватися професійна діяльність учителя в початковій школі. Складовими цієї компетентності є лідерство, емпатія, обізнаність, толерантність і соціокультурна мобільність. Особливості формування культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки в країнах Західної Європи зумовлені низкою факторів: історичним досвідом і сучасним станом, традиціями професійної підготовки педагогів, своєрідністю національних систем середньої і вищої освіти, тенденціями реформування на сучасному етапі системи освіти. Подальшого дослідження потребує питання посилення змісту культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи України в системі професійної підготовки шляхом упровадження проаналізованого вище існуючого досвіду країн Західної Європи.

ЛІТЕРАТУРА

- Авшенюк, Н. М., Десятов, Т. М., Дяченко, Л. М., Постригач, Н. О. (2014). *Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика*. Кіровоград (Avsheniuk, N. M., Desiatov, T. N., Diachenko, L. N., Postrygach, N. O. (2014). *Competence approach to teacher training in foreign countries: theory and practice*. Kirovograd).
- Волошина, О. В. (2007). *Соціокультурний компонент підготовки майбутніх учителів початкової школи у Великій Британії* (автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Київ (Voloshyna, A. V. (2007). *The Socio-cultural Component of the Preparation of Future Primary School Teachers in Great Britain* (PhD thesis abstract). Kyiv).
- Махиня, Н. В. (2009). *Реформування системи педагогічної освіти Німеччини (друга половина Х – початок ХХІ ст.)* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Кіровоград. (Makhynia, N. V. (2009). *Reforming the German Teacher Education System (second half of the 20th – beginning of the 21st centuries)* (PhD thesis). Kirovograd).
- Мукан, Н. В. (2011). *Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл Великої Британії, Канади, США*. Львів (Mukan, N. V. (2011). *Professional development of teachers of secondary schools in Great Britain, Canada, USA*. Lviv).
- Пасічник, Л. Л. (2015). Професійна підготовка майбутніх вчителів у Німеччині: традиційні та інноваційні підходи. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, 3, 176-180 (Pasichnyk, L. L. (2015). Professional training of future teachers in Germany: traditional and innovative approaches. *Scientific notes of NSU Gogol. Psychological and pedagogical sciences*, 3, 176-180).

- Пуховська, Л. П. (1998). *Професійна підготовка вчителів у Західній Європі в XX століття* (дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04). Київ (Pukhovska, L. P. (1998). *Professional training of teachers in Western Europe in the twentieth century* (DSc thesis. Kyiv).
- Сулима, О. В. (2013). *Компетентнісний підхід до підготовки педагогічного персоналу для дошкільних закладів ФРН*. Київ (Sulyma, O. V. (2013). *Competence approach to teacher training for preschool institutions in Germany*. Kyiv).
- Харченко, Т. Г. (2013). *Гуманізація сучасної педагогічної освіти у Франції: теорія і практика*. Луганськ (Kharchenko, T. G. (2013). *Humanization of modern pedagogical education in France: theory and practice*. Luhansk).
- Auernheimer, G. (Ed.) (2002). *Interkulturelle Kompetenz und pädagogische Professionalität*. Opladen.
- Ulich, M. *Interkulturelle kompetenz – Erziehungsziele und padagogischer alltag*. Retrieved from: http://www.liga-kind.de/frueche/100_uli.php.
- Pang, V., Stein, R., Gomez, M., Matas, A., Shimogori, Y. (2011). Cultural competencies: Essential elements of caring-centered multicultural education. *Action in Teacher Education*, 33, 560-574. DOI:[10.1080/01626620.2011.627050](https://doi.org/10.1080/01626620.2011.627050)
- Pedagogical Constitution of Europe*. Retrieved from: http://education-ua.org/ua/component/cck/?task=download&collection=blog_files_x&xi=0&file=blog_files&id=802.
- Salmona, M., Partlo, M., Kaczynski, D., & Leonard, S. (2015). Developing Culturally Competent Teachers: An International Student Teaching Field Experience. *Australian Journal of Teacher Education*, 40 (4). Retrieved from: <http://ro.ecu.edu.au/ajte/vol40/iss4/3>.
- Teemant, A. (2005). Evaluating Socio-Cultural Pedagogy in a Distance Teacher Education Program. *Teacher Education Quarterly*, Vol. 32, 3, 49-62. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/23478674>.

РЕЗЮМЕ

Гречаник Наталья. Культурологическая составляющая подготовки будущих учителей начальной школы в образовательной среде стран Западной Европы.

В данной статье рассматриваются основные культурологические аспекты профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы в образовательной среде Великобритании, Германии, Франции. Целью исследования является анализ западноевропейского опыта теоретического и практического характера по содержанию культурологической компетентности будущих учителей начальной школы. В процессе выполнения указанного задания использовались теоретические методы исследования, а именно: анализ, синтез, обобщение, индукция, дедукция, аналогия. В статье сформулирован вывод: культурологическая компетентность будущего учителя начальной школы является характеристикой личности, готовой к работе в глобализированной среде, в которой многообразие культур становится серьезной проблемой и препятствием для тех, кто не готов к сотрудничеству с учетом культурных и этнических особенностей.

Ключевые слова: западноевропейские страны, европейское измерение образования, культура, культурологическая компетентность, учитель начальной школы, профессиональная подготовка.

SUMMARY

Hrechanyk Nataliia. Culturological component of training future primary school teachers in the educational environment of Western Europe.

This article deals with the main cultural aspects of future primary school teachers training in the educational environment of Great Britain, Germany and France. The aim of the study is to analyze Western European experience of theoretical and practical aspects of cultural competence of future primary school teachers. In the process of performing this task, research

methods were used, namely: analysis, synthesis, generalization, induction, deduction, analogy. The article focuses on the fact that culturological training of primary school teachers in the countries of Western Europe, which is considered as a complex and multidimensional phenomenon (a set of knowledge, beliefs, relationships, skills, activities of the student, etc.), which, based on the foundation of culture and science, provides: the possibility of self-identification of students as representatives of national culture, inclusion in the dialogue with other cultures in the domestic educational space, participation in modern European and world civilizations. On the basis of the analysis of scientific sources, the author has formulated a conclusion, which contains the following positions: adoption of the idea of the "European dimension in education" as one of the conceptual provisions of the reform of secondary and higher education systems in European countries has led to the strengthening of the cultural component in the content of the professional training of future teachers in general and primary school in particular; cultural competence is a characteristic of the individual, ready to work in a globalized environment, in which there are a lot of problems in the field of culture and science.

Thus, formation of this phenomenon among primary school teachers in Great Britain, Germany, France is conditioned by the traditions of professional training of teachers, the originality of national systems of secondary and higher education, the trends of reform at the present stage.

Key words: *Western European countries, European dimension of education, culture, culturological competence, primary school teacher, professional training*

УДК 378 (410)

Іванова Вікторія

Мукачівський державний університет

ORCID ID 0000-0003-3954-9407

DOI 10.24139/2312-5993/2020.02/245-255

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Досвід системи освіти Великої Британії щодо використання в процесі підготовки вчителя дошкільної освіти пріоритетів у навчанні і вихованні дошкільників цікавий для вивчення з метою його використання для вдосконалення системи дошкільної освіти в Україні. Мета статті полягає в розгляді методологічних підходів у підготовці вчителя дошкільної освіти у Великій Британії. Практичне значення дослідження базується на результатах дослідження, які полягають у тому, що схарактеризовані методологічні підходи сприяють удосконаленню професійної підготовки фахівців дошкільної освіти системи неперервної освіти, спонукають до самовдосконалення вчителя-дошкільника до професійного зростання. Подальші наукові розвідки вбачаємо в розкритті особливостей системи дошкільної освіти у Великій Британії та вивченні досвіду підготовки фахівців із предшкільної освіти.

Ключові слова: *методологічні підходи, професійна підготовка, підготовка вчителя, дошкільна освіта, країни Західної Європи, Велика Британія, організація дослідницької діяльності, групи наукових підходів.*

Постановка проблеми. У будь-якій країні освіта завжди віддзеркалює політичні, соціально-економічні, культурно-історичні та інші суспільні процеси. Тому й головне завдання трансформації соціального